

ECOLOGICAL EDUCATION IN MUSIC ACTIVITIES

Vasilena Spasova

South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Bulgaria, vasilena_velinova@abv.bg

Abstract: Music as emotions` carrier easily and directly affects the listener. For over a century, it has been an integral part of the educational process in preschool childhood. The music teacher has a significant vocation to arouse interest and cultivate the affection for the art of music; to build a system of musical knowledge, skills, and competencies; to create conditions for active interaction of children with music by involving them in all types of musical activities - the perception of music, the performance of music, including singing, playing children's musical instruments and musical-rhythmic movements, and children's musical creativity. Through these activities, the general and specific musical abilities are developed and the aesthetic education of the children is influenced. With specific tasks and guidelines, however, musical activities can also successfully contribute to the ecological education of children in kindergarten. This report attempts to outline the intersections between music activities and ecological education.

Ecological education has an extremely wide range of effects on personality development. It refers to the formation of attitudes towards oneself, others, and the environment in all aspects, ranging from the inner soul, emotional and physical state of the child, go through his communication and interaction with others and reach an environmentally friendly attitude to the surrounding reality and the natural environment. The integrative connection between music and ecological education is reflected in each of the musical activities. In singing songs, a strong educational impact and topics for conversation come from the content and mood of the lyrics and melody. The playing of children's musical instruments, on the one hand, emphasizes the careful handling of instruments, in respect of material products, and on the other hand, the creation of instruments from handy, natural materials and appropriate waste products. Imagination and ingenuity are encouraged in the search for the functional capabilities of various items, as well as the idea of recycling and reuse of industrial waste (packaging, plastics, etc.). In dances and musical-rhythmic movements the interaction, the shortening of the social distance, and the possibilities for communication are especially fully included, and in the creative activity, the attitude of the child to the world and to himself is already most directly reflected and manifested. Overall, the joint and group musical performance and creativity establish conditions for teamwork and mutual assistance. These opportunities support the idea of the connection between the musical and ecological education of children in kindergarten.

Keywords: music activities, ecological education, kindergarten

ЕКОЛОГИЧЕСКОТО ВЪЗПИТАНИЕ В МУЗИКАЛНИТЕ ДЕЙНОСТИ

Василена Спасова

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, България, vasilena_velinova@abv.bg

Резюме: Музиката като носител на емоции лесно и непосредствено въздейства на слушателя. От повече от век тя неотлъчно присъства във възпитателния и обучителен процес в предучилищното детство. Музикалният ръководител има значимото призвание да събужда интерес и култивира любов към музикалното изкуство; да изгражда система от музикални знания, умения и компетенции; да създаде условия за активно взаимодействие на децата с музиката чрез включването им във всички видове музикална дейност – възприемане на музика, изпълнение на музика, включваща пеене, свирене с детски музикални инструменти и музикално-ритмични движения, и детско музикално творчество. Посредством тези дейности се развиват общите и специфичните музикални способности и се повлиява естетическото възпитание на децата. С конкретни задачи и насоки, обаче, музикалните дейности могат успешно да съдействат и за екологическото възпитание на децата в детската градина. В настоящия доклад се прави опит да се очертаят пресечните точки между музикалните дейности и екологическото възпитание.

Екологическото възпитание има изключително широк спектър на въздействие върху развитието на личността. То се отнася към формиране на отношение към себе си, към другите и към околната среда във всички аспекти, простиращи се от вътрешната душевност, емоционалното и физическото състояние на детето, премине през общуването и взаимодействието му с другите и се стигне до екологосъобразно отношение към непосредствено заобикалящата го реалност и природната среда. Интегративната връзка между музикалното и екологическото възпитание се отразява във всяка една от музикалните дейности. В пеенето на песни силно възпитателно въздействие и теми за беседване идват от съдържанието и

настроението на текста и мелодията. В свиренето на детски музикални инструменти, от една страна, се акцентира върху внимателното боравене с инструментите, в уважение към материалните продукти, а от друга, в създаването на инструменти от подръчни, природни материали и от подходящи отпадъчни продукти. Насърчава се въображението и изобретателността в търсене на функционалните възможности на различни предмети, както и идеята за рециклиране и многократно употреба на индустриалните отпадъци (опаковки, пластмаси и т.н.). В танците и музично-ритмичните движения особено пълноценно се включва взаимодействието, скъсяването на социалната дистанция и се разширяват възможностите за общуване, а в творческата дейност най-непосредствено се отразява и проличава вече формираното до момента отношение на детето към света и себе си. Не на последно място общото и груповото музикално изпълнение и творчество създават условия за екипна работа и взаимопомощ. Тези възможности подкрепят идеята за връзката между музикалното и екологическото възпитание на децата в детската градина.

Ключови думи: музикални дейности, екологическо възпитание, детска градина

Област: Хуманитарни науки

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Екологическото възпитание включва изключително широк спектър на развитие на личността, както посочва Е. Янакиева (Yanakieva, a), 2019). То се отнася към формиране на екологосъобразно отношение към себе си, към другите и към околната среда във всички аспекти, простиращи се от вътрешната душевност, емоционалното и физическото състояние на детето, премине през общуването и взаимодействието му с другите и се стигне до екологосъобразно отношение към непосредствено заобикалящата го реалност и природната среда. В този смисъл екологическото възпитание има пряко отношение към всеки аспект от развитието на детето, а средствата, с които си борави са богати и разнообразни.

В изградения модел за екологично възпитание на децата от предучилищна възраст Е. Янакиева (Yanakieva, b), 2019) разделя средствата на екологическото възпитание най-общо в две групи. Първата е съставена от „собствените средства на заобикалящата среда“, включващи, от една страна, „материалната среда, създадена от човека (разбирана „като цялостна структура, включваща вещите, които осигуряват биологическото, психологическото и социалното благополучие на детето и като специално създадени за целите на екологическото възпитание“), а от друга, природата (разбирана „като компонент на архитектурното пространство, в което протича дейността на детето, обект на труда в селското стопанство и като самостоятелна даденост – дивата природа“) (Yanakieva, b), 2019:84).

Във втората група авторката включва различните видове изкуства, в това число и музиката, масмедияте и световната мрежа (интернет). Тези средства Янакиева нарича комплиментарни, които чрез поддържащата си допълнителна роля „утвърждават и пропагандират екологосъобразните качества на средата и устойчивото ѝ развитие и съдействат за развитието на емоционално-ценностната ориентация на детето. По този начин те развиват мотивационната основа на неговото поведение и съдействат за изграждането на субектността му. Може да се каже, че за тях екологическото възпитание е цел, която те реализират покрай други свои основни цели“ (Yanakieva, b), 2019:94).

Приемайки концепцията на Е. Янакиева в настоящия доклад се посочват някои основни моменти, в които музиката и музикалните дейности в предучилищна възраст влияят върху различните аспекти на екологическото възпитание.

Музиката притежава силата да въздейства върху душевното, емоционалното, социалното, умственото и физическото развитие на детето. Разглеждана като комплиментарно средство тя, както отбелязва Янакиева, реализира своите основни цели като паралелно и непреднамерено постига и подкрепя целите и на екологическото възпитание (Yanakieva, b), 2019). Доказателство за това е, че в условията на музикална дейност детето навлиза по-дълбоко в разбирането за себе си, за своите възможности и чувства, породени от собствената музикална дейност, за откритото заявяване на себе си пред социума, за отношенията си с другите. С участието си в музикалните дейности у детето се възпитават самочувствие, инициативност, грижливост, екипност, затвърждават се знания и се формира положително отношение към различни обекти и явления от заобикалящия го свят.

Музикалните дейности са интересни и изпълнени с потенциал за развитие педагогическа област, както отбелязва Терзийска. Тя разглежда музикалните дейности като възможност и подкрепа на приобщаващото образование (Terziyska, 2020). J Bolduc успешно прилага музиката в помощ на фонологично осъзнаване (Bolduc, 2009). П. Марчева разкрива потенциала на музикално-творческата дейност за развитие на умения у децата като предприемачество и инициативност (Marcheva, 2013), а Цв. Коловска разкрива потенциала и необходимостта от развитие на музикалното въображение чрез музикални дейности у студентите бъдещи музикални педагози (Kolovska, 2018). Още редица автори търсят и прилагат потенциала на музиката за

развитието на личността, защото нейните дейности активират детето, увеличат го и влияят благотворно на емоционалните и социалните му умения. Интегративната връзка между музикалното и екологическото възпитание се отразява във всяка една от музикалните дейности, но най-активно въздействието им проличава в изпълнителските дейности пеене и свирене с детски музикални инструменти.

Възприемането на музика е пасивна и сложна дейност в предучилищна възраст, но с подходящи задачи може силно да въздейства върху емоционалното развитие на детето, върху преживяването, назоваването и опознаването на различни емоции, да споделя и разпознава емоциите в себе си и в другите. Това улеснява социалните им контакти и общуването и влияе върху изграждането на близост с другите деца в групата. В този смисъл тази дейност повлиява формирането на екологосъобразно отношение на детето към собственото вътрешно емоционално и душевно пространство, както и към това на другите.

Изпълнителските дейности предоставят по-широки възможности за съдействие на екологическото възпитание. Музиката сама по себе си е силно въздействаща, но когато към нея е прибавен и текст, се създава вълшебството на песента. Тя най-живо, най-непосредствено и най-дълбоко може да докосне детската душа, да я развълнува, да я приобщи към ценности и идеи, да предаде послания, да възпита добродетели, т.е. да съдейства за развитието на емоционално-ценностната ориентация на детето. В изпълнението на песни то е субект на дейността, участва активно, възприема идеите и посланията непосредствено чрез преживяването им и формира своето субективно отношение към тях.

В *изпълнението на песни* силно възпитателно въздействие и теми за беседване идват от съдържанието и настроението на текста и мелодията. Включването на богат и разнообразен песенен репертоар създава условия в подкрепа на формиране на екологосъобразно отношение на детето към своето вътрешно телесно и духовно пространство, към другите, към непосредствено заобикалящата го реалност и природната среда. Тук се включват всички песни, които имат послания, отнасящи се до физическото възпитание („Аеробика“, „Хоки, Коки“, „Гимнастика, ура“, и др.), хигиената (Хей ръчички“, „Мий си ръцете“ и др.), емоциите („Щом щастлив си“, „Не ме е страх“, „Смехът е тук“, „Скарали се две петлета“), отношенията с другите („Вълшебните думи“, членове на семейство – „Мила моя мамо“, „Песен за вълшебните татковци“, „Тайно желание“, „Бабо, бабке я кажи“, приятели – „Много ли струва това“, „Приятелство“ и др.), отношението към играчките („Мила, кукло Барби и др.), отношението към дома („Къщичка за мечо и др.), отношението към храната (Зеленчуци и др), отношението към живата („Песен на цветята“ и други растения и всички песни за животни) и неживата природа (сезоните – „Есен ни зове“, „Пролетта е дошла“ и т.н., природните обекти и явления – „Весел дъжд“, „Дъга“, „Ало, ало, слънчице“, „Някой пее“).

Важна цел е опазването на детския глас и учителят я постига като следи има ли напрежение в гласовия апарат, когато децата пеят и разговарят и като обяснява вредата от кресливото и силно пеене и говорене. Формира се екологосъобразно отношение към себе си, към своето тяло.

Свиренето на детски музикални инструменти е изключително интересна и благодатна във възпитателно отношение музикална дейност. Включването на музикални играчки и детски инструменти има голяма роля за приобщаването на децата към музикалното изкуство, формирането на емоционалния им отклик и създава пространство за тяхната активност. С реализирането на тази дейност, от една страна, се акцентира върху внимателното боравене с инструментите, в уважение към материалните продукти, създадени от възрастните, но и от самите деца. От друга страна, децата могат сами да създадат различни музикални инструменти от подръчни, природни материали и от подходящи отпадъчни продукти. В тази връзка отлично се съчетават музикалната с изобретателската дейност, които внасят разнообразие в системата на обучението по музика и насърчават творчеството. Стимулира се въображението в търсене на функционалните възможности на различни предмети, както и идеята за рециклиране и многократна употреба на индустриалните отпадъци (опаковки, пластмаси и т.н.).

Идеята за съчетаване на природните ресурси в търсене на приложимост в музикалната практика не е нова. Тя е свързана с бита и културата на българския народ, който винаги е търсел възможност за свързване с музиката и датира от много години. Е. Николова изброява редица примери за различни звукови играчки, които могат да бъдат изработени от деца (Nikolova, Petrova, 1993). Такива са например ударните инструменти *клепало*, изработено от стъбло на царевица, *дрънкалка* – от кратунка и различен пълнеж като камъчета, боб и т.н., *бухай* – от тикви-кратунки, хартия или кожа, конски косми, *дръндявец* – от чаталеста пръчка, тел и метални плочки с различна големина, *камшик* – от дъски и кожа, *жабка* и *кастанети* – от орехови черупки и др. За разлика от ударните музикални играчки, духовите, които могат да изработят децата от предучилищна възраст са доста по-малко. Такава е например *свирката от лук*, направена от зеленото стъбло на стария лук оставен за семе. Освен нея, детското любопитство е довело до изследване на различни природни средства за произвеждане на звуци като например „свиренето“ на стрък твърда трева

или листо. „Когато детето види резултата от своите усилия и почувства значимостта си в отношенията с природата, тя придобива личностен смисъл за него...“ (Ivanova, 2014:186).

Промяната в условията и начина на живот на съвременното дете ограничават употребата на тези природни материали, но предоставят други. Възможност за изработване на музикални играчки и инструменти е използването на подходящи отпадъчни продукти. От една страна, децата развиват своето въображение, творейки от използвани, вече ненужни предмети, а от друга, се възпитава идеята за опазването на околната среда, за рециклирането като възможност за намаляване използването на природните ресурси, за многократната употреба на опаковъчните материали. Такива инструменти са например *маракасите* (на същия принцип като дрънкалките по-горе), направени например от пластмасова бутилка пълна с ориз, боб, камъчета, пясък и други материали. Необходими са условия, в които изследователският дух на детето да се прояви, да търси, изпробва и открива разнообразните звукови ефекти, които се получават, тъй като в зависимост от това, с какво и колко запълва бутилката (боб, ориз, дребни камъчета, едър пясък и т.н.) се променят нейните тембър и сила, а детето може да коригира „тези качества на дрънкалката като извършва серия от наблюдения и опити“ (Nikolova, Petrova, 1993:68). Други ударни инструменти са *детско барабанче*, направено от метална кутия (от бебешка храна, например), балон и два молива за палки, различни видове *дрънкалки*, *кастанети* – от картон и капачки от бутилки, слепени пластмасови чашки и др.

Други детски музикални инструменти, които децата сами могат да изработят и обследват техния звук са „струнните“ инструменти като *китарата*, направена от картонена кутия с изрязана дупка на капака и опънати ластичи за струни или още по-лесният вариант с лента ластик захапан от едната страна със зъби, а от другата се държи с ръка и се „свири“ на тази импровизирана струна. И тук при направата детето може да открива чрез серия от опити, че колкото по-отпуснат е ластика, толкова по-нисък е звукът и обратно.

„Основната цел, преследвана при свиренето със звуковите играчки и детски музикални инструменти е разкриването пред децата на богатия свят от звукови багри и многобройни видове музикални играчки и инструменти, на техния диапазон от ниски, средни и високи тонове, на постановката на свирене, на изграждането на двигателни умения за свирене, на предназначението на тези инструменти в музикалната практика и пр.,“ (Nikolova, Petrova, 1993:79). Освен това се стимулира въображението, любопитството, изследователската природа на детето. Активира се желанието за творене и използване на сътвореното и се създават условия за формиране и развитие на основни изследователски умения. Те, както казва Цв. Иванова „са универсални, а не общоучебни. Те са свързани със способности за ориентиране в света и със способности за саморазвитие. Те осигуряват самостоятелно извличане на знания непосредствено от заобикалящата действителност, а не от посредник“ (Ivanova, 2018:14). Затова дейността свирене с детски музикални инструменти и създаването на условия, в които децата сами да ги изработват са от съществено значение както за музикалното и екологическото възпитание, така и за цялостното развитие на личността.

Не на последно място е важно да се подчертае, че със свиренето на детски инструменти и звукови играчки не се цели индивидуално музикално обучение на всяко дете, а се използва възможността всички деца да музицират едновременно. Общото и груповото музикално изпълнение и творчество създават условия за екипна работа и взаимопомощ. Както отбелязва П. Марчева умението за свирене в ансамбъл е музикалният аналог на екипната дейност“ (Marcheva, 2013:242) условие за формиране на екологосъобразно отношение към себе си и другите.

В *танците и музикално-ритмичните движения* екологосъобразният възпитателен аспект се проявява в междуличностното взаимодействие между танцуващите деца, а физическият контакт предразполага към съсьяване на социалната дистанция и разширяването на възможностите за общуване.

Всички тези дейности в подкрепа на екологическото възпитание могат да намерят израз в един общ проект, каквито се явяват различните празници и тържества. Например може да се организира тържество по случай Денят на Земята, в което да се включат изпълнение на изработени от децата музикални инструменти, детски песни, съдържащи текстове и послания за опазване на околната среда като рециклирането „Еко песен“, „Трите кофи“, различните природни стихии с танц на песента „Вода“ на Елица и Стунджи, или танц на дъждовните капки, песни за цветята, песен за вятъра „Някой пее“ и др. Могат да се организират и тържества и събития, свързани с български народни обичаи и празници. Например Благовещение, където да се включат изпълнения с инструментите, направени от природни материали, да се включат танци с подражаващи почистване движения като част от формиране на отношение към хигиената на жилищната среда върху народна музика, народни песни и т.н. Осъществяването на възпитателната сила на празника като ековъзпитателно пространство в детската градина може да се намери в задълбоченото разглеждане и изследване на проблема от И. Здравкова в нейния дисертационен труд (Zdravkova, 2016).

2. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Всеизвестна е необятната широта на възпитателните и обучителни възможности на музикалното изкуство. Разглеждането на проблема в дълбочина показва, че музиката всякога е в неразривна връзка с екологическото възпитание, бидейки силно въздействаща и способна да отрази различни аспекти от живата и неживата природа. В този смисъл може да се потвърди, че музиката, реализирайки своите музикални цели (развиване на общите и музикалните способности, изграждане на богата музикална култура, формирането на положително отношение и включването на музиката като ценност в живота на детето) безспорно съдейства и за екологическото възпитание на детето и въпросът тук е къде да търсим и как да прилагаме това нейно влияние. Когато вниманието на учителя е насочено към натрупване на музикални знания и развитие на специфични музикални умения и способности, то тогава екологическото възпитание се случва непреднамерено и не е обект на целенасоченото педагогическо взаимодействие. Но когато учителят насочва вниманието и усилията си към някои от аспектите на екологическото възпитание, то тогава успешно и с лекота може да използва музиката, за да реализира поставената задача и да постигне желаната цел.

REFERENCES

- Bolduc, J. (2009). Effects of a music programme on kindergartners' phonological awareness skills. *International Journal of Music Education*, 27, 37-47. doi:10.1177/0255761408099063
- Ivanova, Cv. (2014). Vyzpitavane na ekologosyobrazno otnoшение kym prirodната sreda v procesa na formirane na izsledovatel'ski umeniia u 9-10 godishnite uchenici. In: *Didakticheski osnovi na izsledovatel'skiia podhod v obuchenieto*, Tom 2, SWU "Neofit Rilski", Blagoevgrad, p. 177-297
- Ivanova, Cv. (2018). Oпитно-izsledovatel'skata dejnost na uchenicite v obuchenieto po „chovekyt i prirodата“. IK: *Образование i poznanie*, Sofiia
- Kolovska, Ts. (2018). The musical imagination in the practical sphere of students musical pedagogies. In: *International journal "KNOWLEDGE"*, vol. 23.5, Budva, Montenegro, p.1541-1545
- Marcheva, P. (2013). About the point of intersection between entrepreneurship, initiative and creative musical activity in preschool and primary school age. In: *Pedagogy*, Vol. 85, 2, Sofia, p.236-244
- Nikolova, E., Popova, S. (1993). *Metodika na muzikalnoto i tancovoto obuchenie za preduchilishtna vyzrast*. IK: Prosveta, Sofiia
- Terziyska, P. (2020). Musical activities in Support of Inclusive education. In: *Pedagogy*, Vol. 92, 1, Sofia, p.71-83
- Yanakieva, E. (2019), a). Model za ekologicheskoto vyzpitavane na decata ot preduchilishtna vyzrast. Chast pyrva: *Teoretichna koncepcii*. IK: *Образование i poznanie*, Sofiia
- Yanakieva, E. (2019), b). Model za ekologicheskoto vyzpitavane na decata ot preduchilishtna vyzrast. Chast treta: *Metodi i sredstva*. IK: *Образование i poznanie*, Sofiia
- Zdravkova, I. (2016). Razvitie na ekologosyobraznite otноsheniia na 6-7 godishnite deca vyv vyzpitatelnoto prostranstvo na praznika. *Disertaciia*: IuZU „Neofit Rilski, Blagoevgrad